

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

**امنیت، مثل هوا برای انسان،
به طور مستمر لازم است.
اگر جامعه امنیت نداشته
باشد، حالت اختناق پیدا
می کند؛ مثل مجموعه ای که
هوا در اختیار نداشته باشد.**

۱۳۷۶/۰۴/۲۵

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ

سوره مبارکه انعام آیه ۸۲

درس ۱

حکمرانی دفاع و امنیت

مفاهیم و رویکردهای امنیت و دفاع

تهیه، تدوین و تدریس:

هادی جمشیدیان

مفهوم امنیت / امنیت ملی

امنیت در فرهنگ فارسی به معنی آزادی، آرامش، فقدان ترس و عدم هجوم دیگران آمده است. در فرهنگ معین: **امنیت** به معنای ایمن شدن، «در امان بودن» و «بی بی‌ی» تعریف شده است.

در فرهنگ علوم رفتاری دو معنی از **امنیت** شده است:

- حالتی که در آن ارضای احتیاجات و خواسته‌های شخصی انجام می‌یابد.
- احساس ارزش شخصیتی، اطمینان خاطر، اعتماد به نفس و پذیرش از طرف گروه

ریشه لغوی **امنیت** از زبان عربی گرفته و در زبان فارسی متداول شده است و تقریباً با مفهوم یکسانی مورد استفاده فارسی زبانان قرار می‌گیرد. **امنیت** از کلمه امن می‌آید که واژه‌های آرامش یافتن، بیمناک نبودن و نترسیدن را متبلور می‌سازد و در مفهوم مصدری از «الامن» به عنوان دستیابی به اطمینان و آرامش پس از رهایی از ترس نام برده می‌شود.

در زبان انگلیسی کلمات متعددی وجود دارد که به مفهوم **امنیت** نزدیک، ولی دارای کاربردهای متفاوتی می‌باشند. اصلی‌ترین کلمه انگلیسی (Security) که به معنی **امنیت** به کار رفته و دارای بار سیاسی و اطلاعاتی است در معانی زیر به کار می‌رود: آسایش خاطر، امنیت خاطر، خاطر جمعی، اطمینان، تامین، مصونیت، تضمین، ضمانت، ضامن، وثیقه، گرو، وسیله اطمینان خاطر، بی‌خطری، ایمنی، سلامت، سند، استحکام

مفهوم امنیت / امنیت ملی

امنیت مفهومی است شامل تمام ابعاد که در بسیاری از موارد، از طریق مفهوم تهدید تعریف و تفهیم می شود.

ره‌پیک

امنیت توانمندی تولید فرصت‌ها و مهار تهدیدات است.

افتخاری

امنیت عبارت است از حفظ جان، دین، ناموس، مال، منافع ملی، استقلال و تمامیت ارضی

عساریان‌نژاد

امنیت فرایندی است شامل حفظ جان و ناموس مردم، بقاء و ادامه سیستم اجتماعی و حاکمیت کشور و فقدان تهدید جدی از خارج نسبت به منافع ملی

عامری

امنیت مفهومی است که ذیل آن هرکاری ممکن است انجام پذیرد. به عبارتی امنیت پوششی است برای انجام هر اقدام و عمل.

ریچارد بارنت

امنیت را نمی توان به طور کلی تعریف کرد بلکه تنها در مواردی مشخص می توان آن را تعریف نمود. امنیت از لحاظ مفهومی، ضعیف و از نظر تعریف مبهم، ولی از نظر سیاسی قدرت مند باقی مانده است زیرا راه را برای طرح راهبردهای بسط قدرت توسط نخبگان سیاسی و نظامی باز می گذارد.

باری بوزان

مفهوم امنیت / امنیت ملی

امنیت یعنی این که کشورها هیچ‌گونه احساس خطر حمله نظامی، فشار سیاسی یا اقتصادی نکرده و بتوانند آزادانه رشد و توسعه‌ی خود را دنبال کنند.

سازمان ملل متحد

امنیت حالتی است که ملتی بدون نگرانی از دست‌دادن تمام یا بخشی از جمعیت، دارایی یا خاک خود به سر می‌برد.

فرهنگ اصطلاحات
روابط بین‌الملل

یک ملت در شرایطی در امنیت است که خطر از بین رفتن ارزشهای اساسی و تقاضایشان مبنی بر اجتناب از جنگ وجود نداشته باشد و قدرت حفظ آنها را از طریق پیروزی در جنگ دارا باشند.

والتر لپین

اگر امنیت دال بر وضعیتی باشد، آن وضع حداقل نظم و ثبات خواهد بود

رابرت مک‌نامارا

توان جامعه در حفظ و بهره‌گیری از فرهنگ و ارزش‌هایش، امنیت ملی است.

ریچارد کوپر

امنیت را به عنوان نماد مبهم که احتمالاً در کل هیچ معنای منسجمی ندارد، تعریف می‌کند. او معتقد است که امنیت در مفهوم عینی، فقدان تهدید برای حفظ ارزشها و در مفهوم ذهنی، فقدان ترس از مورد حمله قرار گرفتن ارزشهاست.

آرنولد ولفرز

مفهوم امنیت / امنیت ملی

اما در مجموع می توان از تعاریف ارائه شده در مورد **امنیت**، اینگونه برداشت نماییم :

الف- امنیت یک **ارزش** است و اغلب **ارزشی** برای رسیدن به سایر **ارزش ها** می باشد.

ب - امنیت همیشه در حال **تغییر** است و در درجات مختلف وجود خواهد داشت. برخی از ملت ها یا افراد به دلایل گوناگون خود را بیشتر از سایرین امن احساس می کنند. میزان تهدید یا خطر، تعداد ارزش هایی که باید حمایت شوند، و انتظارات از آینده ممکن است متفاوت باشند.

ج - امنیت نه فقط نگرانی در مورد حفاظت از **ارزش های** است که قبلا به دست آورده شده اند، بلکه مربوط به انتظارات ما در مورد **ارزش های آینده** نیز می شود.

مفهوم امنیت / امنیت ملی

د- امنیت به حداقل رسانیدن **خطر** یا **تهدید** را در بر می گیرد. این تهدیدها نه فقط از نوع سنتی و نظامی هستند، بلکه تهدیدهای جدید غیرنظامی نسبت به رفاه ملی نیز در نظر گرفته می شوند. امنیت یک موضوع زمینه وند است و با توجه به تعاملات اجتماعی و معیارهای اکثریت جامعه تعریف می شود.

ه - **امنیت** وضعیت نسبتاً پایداری است که منافع ملی از خطر تهدید و تعرض در امان بوده و امکان تأمین نیازهای حیاتی کشور و مردم وجود داشته باشد. امنیت ملی مانند مفهوم امنیت، نسبی است و با **قدرت ملی** و **دفاع ملی** رابطه مستقیم دارد.

جوهره امنیت ملی ، امنیت است

و در یک برداشت کلی از مفهوم امنیت ملی یک کشور که نقطه مشترک در تمام تعاریف مربوط به **امنیت** روی ضرورت «**حفظ وجود خود**» متمرکز می‌باشد به عبارت دیگر می‌توان **امنیت** را «حفظ ذات و صیانت نفس از اساسی ترین خطرات دانست. برخی صاحب نظران حفظ یا صیانت ذات و نفس را در چهار پدیده زیر خلاصه می‌نمایند:

۱- حفظ جان مردم

۲- حفظ تمامیت ارضی

۳- حفظ نظام اقتصادی و سیاسی

۴- حفظ استقلال و حاکمیت کشور

۵- حفظ منافع و ارزش های مورد قبول کشور

این چهار مقوله به عنوان جوهره «**امنیت ملی**» این خصوصیت را دارند که تمام کشورها، افراد، گروهها و احزاب، بدون توجه به گزینشها، سلیقهها و اختلافات فردی، گروهی، طبقاتی، سیاسی و اجتماعی روی آنها اتفاق نظر دارند.

البته در نگاه اسلامی ودینی حفظ اسلام ودین شریعت اسلام در اولویت تمام موارد فوق است .

مفهوم دفاع

دفاع از نظر لغوی از ریشه دَفَعَ یعنی : عقب راندن، پس زدن همچنین به معنی از کسی حمایت کردن، بدی و آزاری را از خود یا دیگری دور کردن، وطن و ناموس و حقوق خود را از دستبرد دشمن حفظ کردن آمده است. (معین، ۱۳۷۶)

واژه دفاع به دفع هر نوع بدی و آزار، از خود یا دیگری اشاره دارد.

پس زدن و دور کردن هر آن چیز یا کسی که مایه ناراحتی شده و به حریم شخصی فرد تجاوز کرده و آرامش و امنیت او را به مخاطره انداخته است، دفاع تلقی می‌گردد.

دفاع به معنی «از کسی حمایت کردن، بدی و آزاری را از خود یا دیگری دور کردن، وطن و ناموس و حقوق خود را از دستبرد دشمن حفظ کردن» آمده است (عمید، ۱۳۷۷: ۹۵۵).

مفهوم دفاع

دفاع به معنی واکنش نشان دادن به ابتکار عمل حریف و یا کنترل و سرکوب آن است و **در مفهوم خاص نظامی**، به معنی مقاومت در برابر حمله میباشد.

حضرت امام خمینی (ره) در باره دفاع می فرمایند:

«اگر دشمنی که از او بر اساس اسلام و اجتماع مسلمین، ترس باشد و بلاد مسلمین و یا مرزهای آن را مورد هجوم قرار دهد، بر **همه مسلمانان** **ها واجب** است که از آن به هر وسیله‌ای که ممکن است با بذل مال و جان، **دفاع نمایند**». (صحیفه نور، ۱۳۸۶: ۵۵۱)

همچنین می فرمایند:

«عقل هم به ما حکم می کند که تشکیلات لازم است تا اگر به ما هجوم آوردند، بتوانیم جلوگیری کنیم؛ اگر به نوامیس مسلمانان حمله کردند بتوانیم **دفاع** کنیم، شرع مقدس هم دستور داده که باید همیشه در برابر افرادی که به شما تجاوز می کنند برای **دفاع** آماده باشید» (صحیفه نور، ۱۳۷۸: ۱۵۷)

دفاع از منظر امام خامنه ای (مد ظله العالی)

دفاع ، جزئی از هویت یک ملت زنده است. هر ملتی که نتواند از خود **دفاع** کند ، زنده نیست. هر ملتی هم که به فکر **دفاع** از خود نباشد و خود را آماده نکند در واقع زنده نیست. هر ملتی هم که اهمیت **دفاع** را درک نکند ، به یک معنا زنده نیست.

مفهوم دفاع

دفاع به تعبیری دیگر، تدابیری که برای مقاومت در مقابل حملات سیاسی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی، روانی و یا فناوری توسط یک یا چند کشور هم پیمان اتخاذ می شود را **دفاع** می گویند.

همچنین **دفاع**، به حفظ و حمایت از ارزش هایی نظیر زندگی، مالکیت، آزادی، هویت ملی و تمامیت ارضی در برابر تهدیدات گوناگون (داخلی و خارجی) تلقی می گردد.

دفاع مشروع

در حقوق کیفری دفاع مشروع یا دفاع قانونی، **حقی** است که برای اشخاص در مورد دفاع از خود یا افراد دیگر (در صورت نیاز به کمک) در هنگام حمله افراد دیگر قائل شده است.

دفاع مشروع در جایی پدید می آید که به جز ارتکاب **جرم** هیچ راه دیگری برای دفع خطر ممکن نباشد. در این صورت مدافع نه تعقیب و مجازات می شود و نه ضامن خساراتی است که به بار می آورد.

دفاع مشروع اصلی پذیرفته در تمامی نظام های حقوقی است. هر چند در مورد منشأ پیدایش این حق اختلافات زیادی وجود دارد ولی شرایط آن با اختلاف جزئی در تمامی نظام های حقوقی یکسان است.

مفهوم دفاع ملی

دفاع ملی نه تنها واجد بُعد نظامی است، بلکه مفهوم همه جانبه تری در ادبیات و واقعیات جهانی امروز پیدا کرده است. مفهوم **دفاع ملی** به معنای دفاع همه جانبه است.

به عبارت دیگر **دفاع ملی** عبارت است از بکارگیری تمام مؤلفه های قدرت ملی جهت مقابله با تهدیدات علیه امنیت ملی.

مبانی دفاع ملی

مبانی دفاع ملی را در جمهوری اسلامی ایران با استناد به آموزه های دین مبین اسلام و اندیشه های دفاعی امامین انقلاب به شرح زیر بیان میکند:

- حفظ تمامیت ارضی جمهوری اسلامی ایران
- حفظ استقلال و حاکمیت ملی در تمام شئون
- حفظ منافع ملی در حوزه های داخلی، منطقه ای و

بین المللی

برداشت از مفهوم دفاع ملی

۱- دفاع ملی تضمین کننده **نظم عمومی** و **مانع از استیلای قدرت خارجی** بر قلمرو ارضی کشور است که نیازمند بکارگیری همه مظاهر و مولفه های قدرت ملی است.

۲- در دورانی که تهدیدها علاوه بر **صبغه نظامی**، به منظور تأثیرگذاری و نفوذ در **ذهن ها و حوزه ادراکی** مردم یک کشور هدف گیری می شوند، دفاع معنی و مفهومی گسترده تر از گذشته پیدا می کند و در همین راستا **راهبردهای دفاعی** نیز بر مبنای مفاهیم جدید شکل می گیرند تا قادر باشند که دفاع ملی را بر شالوده های اطمینان بخش و سازگار با شرایط زمان ساماندهی کنند.

۳- یکی از **الزامات دفاع ملی**، شناخت دشمن است، دشمن را زمانی می توان به طور دقیق شناخت که بتوان تمام امکانات، مقدرات، نحوه عملکرد، نوع تاکتیک و تکتیک و انواع تجهیزاتی که در جنگ استفاده می کند را بررسی نموده و راهکارهای مناسب را برای حمله یا دفاع پیش بینی و اجرا کرد.

مفهوم دفاع ملی / دفاع همه جانبه

دفاع: مجموعه‌ی تدابیر و اقداماتی که برای بقاء، حفظ منافع و حراست از امنیت در برابر تهدیدهای داخلی، خارجی و یا طبیعی صورت می‌گیرد. دفاع در سطح ملی برای حفظ و حراست از منافع ملی و امنیت ملی کشور است.

دفاع همه جانبه: طراحی و به کارگیری مجموعه‌ی قابلیت‌ها و توانمندی‌های (امکانات بالقوه و بالفعل) کشور در کلیه مؤلفه‌های قدرت ملی و عناصر تشکیل دهنده آنها به منظور دفاع و مقاومت ملی و مردمی در برابر هرگونه تهدید و هجوم دشمن است.

مفهوم دفاع ملی / دفاع همه جانبه

«**دفاع ملی دفاعی همه جانبه** است با همه توانمندی‌های سخت و نرم قدرت ملی و بازیگران دولتی و غیردولتی مؤتلفه و دوست برای مقابله و مقاومت در برابر تهاجم و تجاوز سخت و نرم دشمن و تهدیدات امنیت ملی در ابعاد مختلف آن (سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی – اجتماعی، علم و فناوری و ...) و هر نیت و اقدام دشمن که باعث لطمه به ارزش‌های دینی و ملی گردد و به مفهوم دیگر توسعه اقتدار ملی کشور در حوزه‌های سخت و نرم قدرت برای ایجاد قابلیت‌های پدافند عامل یا غیرعامل و بازدارندگی به منظور برقراری امنیت ملی و حفظ و توسعه منافع و اهداف امنیت ملی در داخل و خارج از کشور است، به نحوی است که بازدارندگی همه‌جانبه فراهم نماید و بازدارندگی نیز توان دفاعی را برای دفع تهدیدات تقویت کند»